

JÁRA CIMRMAN (LADISLAV SMOLJAK, ZDENĚK SVĚRÁK)

DOBYTÍ SEVERNÍHO PÓLU

Čechem Karlem Němcem 5. dubna 1909

(Severské drama)

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

UČITEL:	A to nejlepší jsem si nechal na konec. Teď něco uvidíte! Vojtěchu, udělej na pólu značku a ustup stranou. (<i>Stane se. Učitel vykročí směrem ke značce.</i>) Podívejte se – jdu na sever (<i>překročí značku a pokračuje v chůzi</i>), a teď jdu na jih! A zpátky: na sever, a na jih.
LÉKÁRNÍK:	To není možné!
UČITEL:	Můžeš si to zkusit.
LÉKÁRNÍK:	To jsem tedy zvědav. (<i>Vykročí k pólu a v okamžiku, kdy ho překračuje, rozjasní tvář.</i>) No jo!!! Kamarádi! To stálo za to. Na pokraji smrti mrazem, na pokraji smrti hladem, na pokraji smrti vysílením, ale stálo to za to!
FRIŠTENSKÝ:	Já tomu možná nerozumím, ale za sebe bych řekl, že tu nic tak extrovního nevidím. Když to srovnám třeba s tím výletem na Kokořín...
LÉKÁRNÍK:	Prosím tě, to se přece vůbec nedá srovnávat!
FRIŠTENSKÝ:	No ne, aspoň tam byly ty skály pískovcový, občerstvení... Co je tady? Prd.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je z posledního pátého obrazu.

První část se skládá z odborných seminářů:

Nově objevená báseň

- Petr Brukner recituje Cimrmanovu báseň Školní brašnička a je několikrát přerušen

Zkouška nové technické síly

- Svěrák přezkušuje nového technika Romana Měcháčka. Nejprve se ho ptá, proč chce k divadlu, a poté ho nechá zahájit představení. Zadrhne se opona, ale Měcháček je nakonec přijat.

Objev arktického sněžného člověka

- Ing. Hraběta hovoří o Cimrmanově objevu arktického sněžného člověka a uvádí jeho znaky

Cimrmanova záhadná hra Přetržené dítě

- prof. Vondruška hovoří o neúspěchu Cimrmanovy hry, který byl způsoben tím, že nastydlý Cimrman diktoval text nevzdělanému sousedovi Padevětovi. Ten zapisoval slova foneticky, což Petr Brukner, který hru revidoval, neodhalil.

Živé obrazy Járy Cimrmana

- dr. Penc vysvětluje, co jsou to oživlé obrazy, a uvádí několik příkladů

Masová scéna „Škodu nezjistí, kdo se pojistí“

- dr. Svěrák staví herce a dobrovolníky do pozic, aby byl vytvořen zmíněný obraz

Druhou část tvoří samotná hra Dobytí severního pólu:

- vystupují: Náčelník Karel Němec (B. Penc/G. Rumlana), Pomocný učitel Václav Poustka (Z. Svěrák/J. Weigel), Lékárník Vojtěch Šofr (P. Brukner/P. Reidinger), Varel Frištenský (J. Hraběta/L. Smoljak), Americký Čech poručík Beran (M. Šimon/P. Vondruška)

- hra je rozdělena do pěti obrazů

Z vlaku vystoupili všichni členové výpravy, nasazují lyže a míří na severní pól. Jediné, čeho se obávají, je trudomyslnost. Učitel čte záznamy z deníku, který výpravě vede. V něm sděluje své obavy o Varla Frištenského, který zdá se nepochopil, jak je cesta na severní pól náročná.

Výprava driftuje na sever, což Varel nemůže pochopit. Začíná jim být smutno, a tak je učitel učí svoji píseň proti trudomyslnosti. Ta ale nezabírá, a tak náčelník zavelí, že se jede domů. Náladu jim nezlepší ani učitelův komický převlek – tučňák. Až krása polární záře všechny přesvědčí, aby pokračovali v cestě. Učitel zapisuje do deníku, že je trápí nedostatek jídla.

Náčelník navrhuje sníst psy. Frištenský to opět nepochopil a rozštípal alespoň poslední dřevo, saně. Ostatní ho chtějí nejprve usmrtit sekerou, ale nemají na to kuráž. Rozhodnou se nechat ho zrznout a nutí ho, aby se svlékl. Při tom objeví housera, kterého měl v kabátě. Hlad je zahrán, ale polárníky trápí neskutečný mráz.

Výprava si povídá o kamnech, aby se zahřála alespoň myšlenkou. Když se Frištenský vrací z močení, kopne do velkého kusu ledu, v němž ostatní odhadují profesora Mac Donalda, který zkoumal vliv mrazu na lidské tělo. Kousek vedle leží i jeho pomocník poručík Beran. Muži se rozhodnout je donést až na pól. Učitel čte z deníku, že byl vydán zákaz mluvit o teplých věcech.

Výprava dorazila k místu, kde zemská osa protíná povrch Země – na severní pól. Chvíli si zkoušejí chození na sever a na jih, ale potom je opět popadne hlad. Je rozhodnuto, že snědí Berana, a tak ho nad ohněm rožní. Beran je rozmražen, seznamuje se se členy výpravy a velice se diví, že byl zmrzlý pouhý rok. Zakáže rozmrazit profesora Mac Donalda a všichni odcházejí domů.

Během odchodu hlas z amplionu informuje, že den po české výpravě dorazil na severní pól Američan Peary. Češi nepřiznali své prvenství, aby sláva nepřipadla nenáviděnému Rakousku.

Hra končí živým obrazem polárníků.

- **téma a motiv**

téma: dobytí severního pólu

motivy: pól, kamarádi, mráz, smrt vysílením nebo hladem, výlet

- **časoprostor**

prostor: od severní točny k severnímu pólu

čas: 9. prosince 1908 (počátek výpravy) – 5. dubna 1909

- **kompoziční výstavba**

Úryvek se skládá s replik 3 postav a scénických poznámek.

- **literární forma, druh a žánr**

drama, drama, komedie

- **vypravěč**

v dramatu se neurčuje

- **postava**

učitel – nadšený bojovník proti trudomyslnosti, neustále všechny poučuje, poctivě vede deník výpravy, je zdegenerovaný svým zaměstnáním, starý mládenec

lékárník – kverulant, neustále má nějaké připomínky k náčelníkovi, snadno podléhá trudomyslnosti, starý mládenec

Frištenský – chová se jako sedmileté dítě, primitiv, slouží k tahu místo psů, nechápe smysl cesty na pól, fyzicky zdatný, starý mládenec

náčelník – typický vůdce: miluje svoji funkci, špatně nese jakoukoli kritiku, ačkoli je oprávněná, roztržitý, vydává zvrácené rozkazy, často nedomýšlí

poručík Beran – rozmrzlý americký Čech, vědec

- **vyprávěcí způsoby**

přímá řeč (učitel, lékárník, Frištenský)

- **typy promluv**

dialog (polylog) 3 postav

scénické poznámky (*překročí značku a pokračuje v chůzi*)

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

Ted' něco uvidíte! No jo!!! věty zvolací

Na pokraji smrti mrazem, na pokraji smrti hladem, na pokraji smrti vysílením

opakované větné schéma

řek, extrovního, skály pískovcový nespisovné tvary slov

prd vulgarismus

Když to srovnám třeba s tím výletem na Kokořín... nedokončená výpověď

Co je tady? řečnická otázka

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

Nejsou.

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

Svěrák, Smoljak – od 70. let 20. století až do dneška (bez Smoljaka, ten do 6. 6. 2010)

Cimrman – konec 19., začátek 20. století

Divadlo Járy Cimrmana

- vznik r. 1967, první hra *Akt*

- nyní sídlí v Praze-Žižkov

- hlavní autorská dvojice Ladislav Smoljak (+ 2010) a Zdeněk Svěrák

- herci Petr Brukner, Miloň Čepelka, Jan Hraběta, Jan Kašpar, Bořivoj Penc, Pavel Vondruška,...

- autorem her je fiktivní Jára (da) Cimrman: „Podle některých badatelů zapomenutý a znovuobjevený český génius z přelomu 19. a 20. století, který zasáhl do mnoha oborů. Byl to osobitý dramatik, filozof, gynekolog-samouk, lyžař, důvěrný přítel a učitel Alberta Einsteina, vynálezce a daltonista, důvěrný nepřítel T. A. Edisona.“

- herci jsou amatéři a pouze muži

- celkem 15 her, každá hra se skládá z odborného semináře a aktovky (= jednoaktové hry)

www.zdjcz

Ladislav Smoljak (*9. prosince 1931, +6. června 2010)

- autor scénáře hry *Vyšetřování ztráty třídní knihy*

- filmový a divadelní režisér, scenárista, herec

- vystudoval matematiku a fyziku na vysoké škole pedagogické (poté co nebyl přijat na DAMU obor režie)

- asistent na UK fakulta technické a jaderné fyziky

- 3 roky učitel na gymnáziu v Brandýse n. Labem

- 2 roky učitel večerní školy ve strojírnách a slévárnách v Brandýse

- redaktor časopisu *Mladý svět* => podílel se na vzniku čtenářské ankety *Zlatý slavík*

- nakladatelský redaktor MF a *Mladý svět*

- v 70. letech scenárista FS Barrandov

- třikrát ženatý a rozvedený, má 4 děti

- společně s Z. Svěrákem a J. Šebánkem založili Divadlo Járy Cimrmana

- vedl také vlastní Divadlo Járy, přejmenováno na Divadlo Láďa

Zdeněk Svěrák (*28. března 1936)

- nepodílel se na scénáři *Vyšetřování ztráty třídní knihy*, ale je spoluautorem ostatních her Divadla Járy Cimrmana

- je český humorista, dramatik, scenárista, spisovatel, textař a herec

- vystudoval český jazyk a literaturu na vysoké škole pedagogické

- učitel na základní škole v Měcholupech a na gymnáziu v Žatci

- 1961–69 – redaktor Čsl. rozhlasu a člen KSČ

- 1977–91 – scenárista FS Barrandov

- společně s L. Smoljakem a J. Šebánkem založili Divadlo Járy Cimrmana

- pseudonym Emil Synek

- spolupracuje se skladatelem Jaroslavem Uhlířem – písničky pro děti, filmová hudba

- spolupracuje se svým synem Janem – filmy od 90. let

- Oscar za film *Kolja* (nejlepší zahraniční film roku 1996), Český lev za scénář k filmům *Kolja* a *Vratné lahve*

Hry Divadla Járy Cimrmana v chronologickém pořadí:

- *Akt* (1967)

- *Vyšetřování ztráty třídní knihy* (1967)

- *Domáci zabijačka* (1968) (autor: Jiří Šebánek, pak se pohádali a stáhli ji z repertoáru)
- *Hospoda na mýtince* (1969)
- *Vražda v salonním coupé* (1970)
- *Němý Bobeš* (1971)
- *Cimrman v říši hudby* (1973)
- *Dlouhý, Široký a Krátkozraký* (1974)
- *Posel z Liptákova* (1977)
- *Lijavec* (1982)
- *Dobytí severního pólu* (1985)
- *Blaník* (1990)
- *Záskok* (1994)
- *Švestka* (1997)
- *Afrika* (2002)
- *České nebe* (2008)

- **literární / obecně kulturní kontext**

dramatická tvorba po roce 1945 – tzv. divadla malých forem
satirické drama, mystifikace

divadlo Semafor (Sedm malých forem) – založeno Jiřím Suchým r. 1959

- hudebně zábavné divadlo
- dominantní dvojice Suchý, Šlitr
- později přibyli Grossmann a Šimek
- inscenace *Jonáš a tingl-tangl*, *Návštěvní den*, *Kytice*

Divadlo Na zábradlí – text-appealový typ divadla, vede Ivan Vyskočil

- pořady složené z povídek, písniček a komentářů
- Ivan Vyskočil – herec, autor her *Kdyby tisíc klarinetů*, *Haprdáns*
- text-appeal = divadlo vznikající přímo před divákem, pracuje se s obecnstvem

Divadlo na provázku – Brno, od 1967, Bolek Polívka, Miroslav Donutil, Jiří Pecha

- adaptace Milana Uhdeho: *Profesionální žena*, *Balada pro banditu*, *Pohádka máje*
- hry Bolka Polívky: *Am a Ea*, *Pépe*, *Šašek a královna*

Studio Y – Liberec, poté Praha, režisér Jan Schmid

- *Život a smrt K. H. Máchy*, *Večírek*, *Třináct vůní (z deníku žákyně)*

Sklep – experimentální divadlo, Milan Šteindler, David Vávra, Tomáš Vorel, Tomáš Hanák

- osobitá poetika, nevážnost
- *Muzikál*, *Carmen* – parafráze opery Georga Bizeta

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Dobytí severního pólu – hra pojednává o skupině mužů, kteří se jako první dostali na severní točnu

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Téma není aktuální, ale cimrmanovský humor nestárne.

- **pravděpodobný adresát:**

Kdokoli, kdo má rád cimrmanovský humor.

- **určení smyslu díla:**

„Čech ze přizpůsobí.“ – smyslem hry je ukázat, že Češi jsou schopni překonat jakékoli nesnáze.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Hra měla premiéru 28. 10. 1985 a je to poslední předrevoluční hra Divadla Jára Cimrmana. Je to v pořadí desátá hra.

- **tematicky podobné dílo:**

jakýkoli jiný cestopis

Petr Horký – Zpráva o cestě na severní pól

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Hru hraje Divadlo Jára Cimrmana: režie Ladislav Smoljak, scéna a kostýmy Jaroslav Weigel, hudba Petr Skoumal

- nově hru nastudovalo také divadlo z Nigérie